

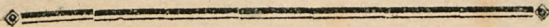
60

DISPV TATIO

AD

VATICINIVM JACOBI

GENES. XXXXVIII, 1--27.

QVAM

PRAESIDE

VIRO SVMME VENERANDO EXCELLENTISSIMO

DOCTISSIMO

GOTTLIEB ANASTASIO

FREYLINGHAVSEN

THEOLOGIAE PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO

PAEDAGOGII REGII ET ORPHANOTROPHEI

DIRECTORE

PRAECEPTORE ET FAVTORE

MAXIME COLENDO

AD DIEM VII APRILIS MDCCLXXIII

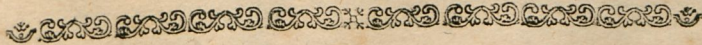
PVBLICE DEFENDET

AVCTOR

GEORGIUS CHRISTIANVS KNAPP

HALENSIS.

bg.

HALAE

FORMIS IOANNIS HENRICI HESSII.

§. I.

VT MOSES in suis rerum Judaicarum commentariis hoc consilium secutus est, vt non modo formam reipublicae Judaicae describeret, sed defenderet etiam expugnationem Cananaeae, omniumque populorum, qui in illa habitauerant: ita omnia ex vetere historia documenta conquisiuit, quibus hoc, non arbitrio humano, sed diuina auctoritate factum esse demonstraret. Ab antiquissimis inde temporibus maiorum populi Israelitici historiam deducit, atque eas res etiam, quae exigui possent momenti videri copiose explicat, si suo consilio accommodatas esse intelligit. Quorsum illam de Canaano historiam, (c. VIII.) quorsum diras Noachi parentis commemorasset? nisi causas eorum, quae posteris Canaani acciderunt, declarare voluisset. Sed nihil facile illustrius illo loco reperias, vbi Abrahamo ingens posterorum multitudo promittitur, c. XV, 9. seq. An sanciri religiosius potuit foedus, quo illa promissio, de possidenda Cananaeorum terra contineretur? quae non obscure significatur, sed ita declaratur aperte, vt ipsi habitationum termini, ipsae gentes, quas debellatura esset immensa posterum multitudo commemorentur. In hoc loco, tamquam

in fundamento aliquo magna pars historiae Mosaicae nititur. An facile lectori attento persuasisset Moses, quae de Jacobi protectione in Aegyptum, de habitatione filiorum eius in terra peregrina memoriae prodidit? an credibile esset, eos in Aegypto, per multos annos habitasse impiemores Canaaniticae regionis, quae interea ab aliis populis obsidebatur? Haec certe suspicionem mouerent lectori; nunc, promissioni Abrahamo datae posteros ita inniti videmus, ut, etsi impedimenta obiecta sentiant, tamen se non patiantur perturbari, nec unquam de euentu promissionis tam religiosae dubitent. Ac Moses, ne spes recuperandae Cananaeorum terrae interclusa videretur, morientis Jacobi vaticinium historiae suae inserit cap. XXXXVIII, in quo sic dicit Jacobus, ut eum non autumnare et optare appareat, sed futura ita cogitatione praecipit, ut tamquam de re praesenti loqui videatur, ut videat singulorum possessiones, prouentum terrae, fortunas, aliaque multa, quae euentu egregie sunt confirmata. Atque haec quasi confidentia vaticinis propria est, ut eam in omnibus omnium populorum vaticiniis animaduertas. Sibylla quidem Virgiliana, si hoc licet exemplo vti, ubi horrendas illas ambages canit, *bella, horrida bella* non dicit post longum tempus euentura, sed *videt; cernit multo spumantem sanguine Tybrim*. At hic noster vero percitus *ἐβραϊσμός* non per ambages, sed plane, quae dicenda erant, profert; nec enim, si qua est in hoc carmine obscuritas, aliunde, quam a longinquitate temporum, dicendique diuersitate accessit. Antiquissimus mos omnium populorum fuit, ut res gestas maiorum, eorumque praeclare dicta carminibus comprehenderent, quae cum literis carerent, vel raro virentur, memoriae mandare, atque in conuentibus ad virtutem pietatemque alendam recitare consueuerunt. His carminibus Ebraeos etiam vsos esse, Mosi commentarii docent, quibus huius generis poemata cum saepe, tam hoc in primis loco inserta reperies; de quibus vid. Illust. MICHAELIS ad LOWTHVM (Tom. I. p. 76. seq.) itemque de primis Geneleos capp. S. V. AVCTOR *Epistolarum de scriptis Mosi eiusque philosophia* Epistol. III. Quid autem Mosi consilio accommodatus fuit, quam quod impulsu diuino talia suis libris intexeret, non modo quod digna erant, quae conseruarentur, multaque in ipsis obscura illustrari ex historia poterant, verum etiam, quod illis monumentis magna his libris auctoritas et fides, cum apud Iudaeos, tum apud omnem posteritatem conciliari poruit. Atque in eo Deus etiam
se

se hominum sensui mire accommodavit. Quis enim talem ferat scriptorem, qui ubique historici persona indutus conspiciatur, nec eam ponat interdum, orationemque quasi luminibus quibusdam distinguat? Quid est autem quod magis historiae tenuitatem ornet, quam poemata, quam orationes, quas ubi legimus eandem percipimus voluptatem, quam funduntur illi, qui cum in scena diu unum eundemque spectarunt actorem, nunc repente alios prodire vident, totamque scenam plane immutatam conspiciunt. Sed quis credat hoc ipso loco abusos esse eos, qui Mosaisis scriptis fidem abrogare tentauerint? Quid enim? inquit, potuitne haec Moses eo consilio fingere, ut molestis Israelitarum controuersis de singulis possessionibus superfederet? quid? si ipse Moses non sit auctor, sed Esdras, sed sacerdos, religiosus ille quidem, sed fraudulentus? Jam hic nihil dicemus, quam iniquum sit, in tanto multorum saeculorum consensu pugnare miseris ratiunculis, ex eo ductis, quod ita accidere potuisset, nec auctoritates et testimonia, quibus id confirmetur, proferre. Etenim quid est tandem in historia philosophari, quid est sua ei commenta inferre, si hoc non est! Rationes ex ipsa Israelitarum historia petitas, qui legere cupiunt, adeant *cum AVCTOREM Epistolarum de scriptis Mosaisis supra laudatum, tum VEN. TELLERI prolegom. versionis huius loci germanicae praemissa.* —

Sed satis de his: pauca de hac disputatione dicemus. Cum me R. PARENS aliique ad studium sacrarum scripturarum magnopere hortarentur, eaque institutione vterer, quae hunc fontem vnicuique commendaret, e quo omnis Theologia duci deberet: ita me tenuit Ebraearum Graecarumque literarum studium, ut in eo multum temporis consummerem, atque ingenium assiduo optimorum interpretum vsu acuerem, et quasi eorum colore inficere tentarem. Nunc in hunc nobilissimum locum probante S. VEN. PRAESIDE ita commentatus sum, ut cum veterum tum recentiorum scriptorum subsidia adhiberem: in quo, si quis miretur, quod nec omnes sententias omnium, nec varietates lectionis e versis veterum ubique commemoratas videat, is non bibliothecam nos, sed disputationunculam, quae angustis continetur finibus, scripserit meminere. Pluribus adminiculis libenter vsus essem, in primis ROBERTSONII *Clauae in Pentateuchum*, si mihi haec scribenti illorum apud nos copia fuisset.

§. II.

Jacobus postquam Manassem et Ephraimum Josephi filios sibi quasi adoptauerat (c. XXXXVIII.), nunc filios suos conuocari iubet, c. XXXXVIII, 1. et, quae cum illis ipsis essent, tum eorum posteritati euentura exponit. Nam in illis verbis v. 1., vbi de *temporibus extremis* loquitur, facile Ebraisimus intelligitur, qui in multis locis, etiam N. Test. obtinet, vbi *הקצתן הימים* commemoratur, vt vel de longo tempore intelligi, vel simpliciter per *posthac* verti debeat. coll. 1 Tim. III, 1. Neque tamen cum Jacobus dicit: **יָקִי אֶתְכֶם**, illud est proprie intelligendum, sed patet latius, vt **אֶתְכֶם** ad omnem filiorum posteritatem pertineat. Atque **קָרָה** de omnibus dicitur, quaecumque vel laeta nobis, vel aduersa accidunt, nec hic omnia sunt prospera, quae posteris Jacobus praedicit. Initium ipsius poematis est v. 2, vbi conuocat iterum filios, ad ea quae dicturus esset, audienda: (coll. III, 23.) vaticinia autem ad singulos pertinentia, inde a v. 3. sequuntur, quae promulgauit, impositis, vt opinor, vnicuique manibus, quem ritum etiam hic obseruatum esse, e cap. XXXXVIII, probabiliter colligas. Ac primum ad *RUBENVM* dicit v. 3: *tu Ruben primus es virium mearum prouentus, tu maior natu, tu dignitate, tu viribus reliquis praestas fratribus!* Crebrae huic loco insunt repetitiones, more Ebraeorum, qui, in carminibus, quae paucis dici poterant, multis solent verbis explicare. Vbi dignitatem Rubeni, quam ei tribuerant natales extollit, sunt qui de triplici dignitatis genere cum Judaicis interpretibus cogitent, de iure natalium, dignitate regia, et sacerdotio. Jam etsi ista his ipsis verbis non videantur contineri, tamen ex illa opinione versio Vulgata (*prior, in donis, maior in imperio*) quam, vt solet, secutus est *LV. THERVS*, in extrema huius versus parte, potest explicari. Cum autem Rubenum *vim suam* appellat, idem dicit, quod in aliis locis per **בְּכוֹר** *primus natu* solet significari. Nam **בְּכוֹר** non modo eam notat conditionem, cum quis opibus omniumque rerum affluentibus copiis instructus est, sed etiam iuuentutem, corporis animique dotes, quibus aliquis ceteris praestat. Vnde is filius, qui maior natu est hic **בְּכוֹר** dicitur, quia adhuc robustus erat, cum gigneret eum, nec senio confectus pater; vicissim, qui patre iam senes susceptus est **יְלֵד זְקֵנִים** appellatur cap. XXXXIII, 20. Porro haec vberius explicantur, cum hunc *primum* vi.

virium suarum *prouentum* esse dicit. Ita enim verto ראשיה אבני, quamquam Aquila, Symmachus et Vulgatus interpretes ausi sunt vertere: *principium* (h. e. auctor) *doloris mei*: in quo illi alios locos, vbi הוה hoc modo adhibetur, e. c. cap. XXXV, 18. fecuti sunt. Jam, cum v. 4. causas huius tristitiae, qua se sentiat affectum, exponat, non omni specie haec interpretatio caret; etsi, vt illam alteram magis probem, cum series orationis facit, quae declarat, in quo sita sit Rubeni dignitas, tum locus huic plane similis, qui est Deut. XXI, 17. vbi, qui primo membro בכור appellatur, extremo versu dicitur *resclith ono*, vnde Alexandrinus interpres in viroque loco per ἀρχὴν τέκνων eleganter transtulit. Pergit in praedicanda Rubeni excellentia, tu dignitate, inquit, tu viribus praestas! Satis constat ירה de abundantia dici in vtramque partem; in malam, vt Pf. XXXI, 24. (at hic male Alexandrinus σκληρός, melius Aquila πεισιστος,) atque in bonam, vt notum est omnibus, et ipso hoc loco confirmatur. Etenim תנש non habet hic vint infinitiui a v. נש (per Chaldaismum scripti pro תנש, vt cap. XXXVIII, 1.) vt Alexandrini, adstipulante BOYSENIO V. Ven. (*kritische Erleuterungen* de A. Test. ad h. l.) ceperunt, qui per φερεδαι vertunt, quod vix tolerabilem sensum admittit, sed nomen est (certe hic infinit. verbi נש formam nominis induit) quod excellentiae et dignitatis notionem habet, vt Job. XIII, 11. Qui superiora de Jacobi tristitia acceperunt, cuius auctor esset Rubenus, hi יו extremo versu de insolentia et audacia intelligunt, vt fecerunt *ei ó*, qui ἀσβδήσ interpretantur. Sed si ibidem nostram sequaris interpretationem, יו, vel de potentia et robore, vel de laude et gloria (quam significationem in carmine habet frequenter e. c. Pf. VIII, 3. plane vt *ηγέτος* apud Petrum Epist. I, cap. III, 11. V, 11.), accipias necesse est. Huius tantae dignitatis fructum, Rubenum percepturum esse negat v. 4. in quo ira parentis iustissima, vel ex impetu, quo tota fertur oratio, personarumque mutatione cognoscitur. Ad reliquos, qui aderant, tamquam testes nefarii facinoris, stupri Bilhae illati, cuius historia est cap. XXXV, 22. prouocat. Hic, inquit, *insanus homo, rapaci fluuio, quem nemo retineat, similis est. Tunc excellas? tu, qui parentis torum ascendisti, tu, qui profanasti eum!* Ita est! stratum meum *conscendit*. Nos in his explicandis, auctoritatem Alexandrinae versionis, quam aliorum interpretum, (e. c. JVNII ad h. l. et GLASSII Phil. sacr.

p. 1216. Edit. Budd.) sequi malumus. Apud Syros et Chaldaeos פרו
notat insolentem esse, subsilire, ut docuit VITRINGA (obss. sac. Lib. I.
p. 168.); vnde Alexandrinus per ἔξυβήξεν transulit, quod apud
Graecos haud raro de fluuio extra alueos erumpente, vsurpatur: quod,
quis non videt, quam sit פרו מים, quod sequitur, accommodatum?
Etenim ut flumini repente exundanti, omniaque obuia prostranti re-
sistere nemo potest, sic etiam Rubeni insania tanta est, ut a nemine
possit coërceri. Ceterum videndum est, an non melius cohaereant
omnia, si verba פרו מים cum sine v. 3. coniungas; hoc sensu:
atque excellens ipsius gloria ut aqua euanesceat! quod placuit Cl. VENEMAE
et ROBERTSONIO: quamuis uterque nimis argute et contorte interpre-
tatus est, stratum meum polluisti, simul euauit scil. excellentia tua,
auctore Ven. ERNESTIO (Biblioth. Theolog. nouiss. Vol. I. p. 392.)
Non excelles, pergit Jacobus, prae reliquis tuis fratribus, ut debebas,
tamquam natu maximus. Sic Moses in loco simili Deut. XXXIII, 6.
fausta quacuvis, inquit, Rubeno apprecor, sed numerus posterorum
valde erit exiguus. coll. I Paralip. VI, 1. 2. Rationem reddit in his ver-
bis: torum patris ascendisti, quibus res auribus ingrata mollioribus ver-
bis effertur, ut in illo Virgiliano: hic thalamum inuasti natae veritosque
Hymenaeos (Aen. VI. 623.). Post חללת או omitted est משכבי e su-
perioribus facile supplendum. Vides quam breuiter et abrupte dicat,
ut facile ira concitatum loqui intelligas. חלל, quod hic bene per
מכבי verterunt LXX, de contaminatione per incestum saepissime dici,
quis ignorat? Ceterum, etsi cum Jacobus ait: incestum thalamo meo
intulit (יצועי עלה), haec repetitio non placeat Ill. MICHAELIS, sitque
talis, ut aures offendere possit; nolim tamen lectionem mutare, cum,
qui ira commoti sunt, saepe ita soleant breuiter, quae ante dixerant,
repetere, atque illa ipsa personarum mutatio a secunda ad tertiam,
animum concitatum manifeste arguat. Quamquam Alexandrinus legisse
עליה videtur (ὁ ἀνεβήξεν) ut oratio cum membro primo conueniret;
Vulgatus autem עלה plane omisit, vertitque STRATVM EIVS.

§. III.

In v. 5, quo prima pars vaticinii ad SIMEONEM et LEVI perti-
nentis continetur, magna inest difficultas, eamque iam veteres, ut patet
ex

ex eorum versionibus, videntur animaduertisse. SIMEON et LEVI sunt fratres voluntate consentientes (hanc vim h. l. מִיָּמִין habere, dudum recte monuit IVNIUS.) gladiis suis ad crudelissimam caedem (מָסַח) perficiendam abusi sunt. Cum hic ipse locus, tum v. 5. 6. nos non sinunt dubitare, quin Jacobus caedem Sichemitarum, cap. XXXIII narratam, propter illatum Dinae stuprum, respexerit. At nihil hic magis torfit interpretet, quam postremum in hoc versu vocabulum, de quo vellem me aliqui certi dicere posse, nunc, cum nihil habeam, non pudet fateri, animo me fluctuare. Primum enim, cum ignoremus vnde descendat מָסַח, dubium est, pertineatne illud מ ad ipsam radicem, nec ne? Vnde, qui non pertinere dicunt, plerumque אָרַח deducunt, supplent in initio vocis כ, vertuntque pactum, conuentum. Si hoc placeat, possis כָּלִי per homines reddere, ex Ebraismo, plane vt σκῆτος apud Paullum e. c. σκῆτος ὄργης Rom. VIII, 22. add. Aetor. VIII, 15. Tum vertendum est: Simeon et Levi sunt homines, quibus nulla potest in pactis fides haberi, cum ea violenter perfringant. Alii dicunt a אָרַח descendere, quod cum fodere, perfringere significet, fit, vt non contemnenda videatur eorum interpretum sententia, qui de gladio intelligunt, quod cum facilem sensum fundat, atque historiae sit accommodatum, plurimi post GROTIUM (qui cum Graecorum μάχουροι comparauit), quibuscum facit h. l. Ven. TELLERVS, amplexi sunt. Sed in tanta caligine, praestetne eos sequi duces, qui huic loco ex Arabica dialecto lucem accendere tentauerunt. At fecit id Ven. BOYSENIUS qui מָסַח Arab. astuta excogitare consilia, decipere significare obseruat. Quid ergo dubitemus in hac interpretatione hoc tempore acquiescere, maxime cum LXX. per ἐξαιρεσθαι vertant, et מָסַח eodem sensu cap. XXXI, 15. iudice BOYSENIO, reperiat. Sed si quis sit admiratus cur versionum reliquarum auctoritatem non consulamus, sciat is, tantum esse etiam apud veteres dissensum, vt, eos verum sensum ignorasse appareat. Nec caret hic locus omni lectionis varietate. Nam pro כָּלִי, quod est in libris nostris, codex Ebraeo Samaritanus habet כָּלִי perfecerunt, quicum praeter Alexandrinum, qui vertit συνετέλεσαν, plurimi ex numero veterum consentiunt. Atque כָּלִי facile ponit in כָּלִי abire, linea illa, quae in 1 producitur, vel plane deleta, vel nimis tenuiter scripta, vt aciem librariorum fugeret, quamuis recepta etiam satis antiqua est, vt

difficile sit ad iudicandum, quatenam tandem lectio, alteri praestet, etsi, ut ingenue fatear, animus magis in illam codicis Samaritani inclinet. Sequitur altera pars dirarum v. 6. 7. *Equidem callida ipsorum consilia nunquam probavi, nec in eorum societatem descendi, cum tanta esset illorum iracundia, ut viros (איש Sicheinitas respicere et collectivè sumi, quis non videt?) occiderent.* Jam ad h. l. vix attinet de membrorum convenientia monere, qua efficitur, ut סורב et קהל itemque נפש et כבוד sibi in utroque membro respondeant: illis quidem verbis societates et machinationes ad alicuius perniciem pertinentes indicantur, his autem ita vitur vates, ut simpliciter pro EGO, more orientali, adhibeat. Quod autem כבוד saepe pro נפש vsurpant Ebraei, id illustrari ex Arabum vsu loquendi potest, qui de corde et animo, *CABDON* solent ponere. Alexandrini interpretis hic satis manifestus error est, qui pro תחר legit תחר, vnde nata est versio illa: *μη ἐξομασ τὰ ἦπαρά μὲ* (ex Ebraeor. כבד יעור): sic v. 14. pro חמר legit חמר (*ἐπεθύμησεν*), ad quem locum vid. GROTIUS. Hanc varietatem etiam *HERONYMVS* notavit Quae est in Genes. Opp. T. II. p. 545. (Ed. Benedictin.) Sed quod *SIMONI* non placet (Lex. p. 397.) quod רוד pro tertia pers. fem. habeant interpretes, ac maulli pro secunda masculini habere, cum כבד sit masc. generis; id quidem eiusmodi est, ut facile possit refutari ab eo, qui verba et nomina genere haud raro discrepare GLASSIVM (Phil. S. p. 910.) exemplis docuisset meminert. Porro tantam eorum iram, tantam cupiditatem fuisse dicit, ut *bubus nervos incidissent* (cf. Jos. XI, 9.). Nam ita intelligunt vulgo has voces, qui lectionem receptam, quam etiam expressit Alex. (*ἐνευροσπασσεν τὰ ὄφθη*) sequuntur, etsi alii, qui cum Vulgato, Syro, Arabe, Jonathano, Onkeloso et vet. Schol. ad h. l. שור legunt, murum subvertunt transferant. Me quidem, quo minus eorum auctoritatem sequare, qui de muro proprie acceperunt, ille ipse locus impedit c. XXXIII. quem hic respexit Jacobus, ubi nihil de clauso ad urbem *Sichem* aditu, nihil de violenta oppugnatione dictum reperies: quin potius, nemine impediante, securis Sicheinitis intrarunt. Quid ergo causae est, cur eos murum subvertisse dicas? Quare si שור legere velis, possis de expugnatione totius urbis accipere, ut murus sit pro tota urbe positus. Sed nec popularis lectio omni specie caret. Nam ibidem v. 28. ovium & boum greges, quos abduxerint, commemorantur. Quid ergo? an iis nervos

in-

inciderunt? Fateor de eo nihil dici. Nec difficultas minuitur, si scias, quod iam BOYSENIUS notavit, עקר apud Arabes simpliciter *occidere* significare. Nisi forte, quos abduxerant boues, in via occiderunt: quod haud scio an facere potuerint propter ea, quod eos hostiliter abreptos, deducere domum ad parentem timerent. Equidem neutra harum interpretationum ita delector, ut eam, certiora edoctus, cupide defendere audeam, nec quemquam fore existimo, cui non placeat HOVBIGANTIA coniectura, qui pro שור legit שׁוּ principem, intelligitque Hemorum Sichemi patrem (c. XXXIII, 26.) ; ut paene indigner, quod haec lectio cum Codicum, tum veterum versionum auctoritate destituatur. Propter hanc vim igitur Sichemiis illatam, malis eos omnibus prosequitur v. 7., ubi eorum *iram*, ait, *pertinacem* esse עַו (sic Prou. XXI, 14. *numeribus ira inexorabilis עוה מומה mitigatur*) cui voci membro altero שׁוּק responderet. Quam ob rem eorum posteros in reliquis Israelitarum possessionibus dispersos habitaturos esse praedicit. Quo modo ergo et quando hoc accidit? LEVITAS quidem constat non certam possessionem sed XXXVIII. vrbes, in reliquis tribubus dispersas, nactos esse. Nec SIMÉONITIS definita fuit possessio, sed plurimi in territoriis Judae habitauerunt (Jof. XVIII.), quoniam eorum, cum in Palaestinam venirent, mira erat paucitas; quamvis crescente civium numero, multi, locorum angustiis coacti, in Arabiam domicilia transtulerint. Vid. Paralip. III, 38-43.

§. III.

Sequitur vaticinium ad JVDAM eiusque posteritatem pertinens v. 8-12. Ac primum v. 8. *tibi, o Juda!* inquit, *reliqui fratres eorumque posterii* (nam eam vim h. l. habet אֶחָיו) *summum honorem tribuent*: hoc enim per ירה, in quo simul hic latet paronomasia, f. *παρρησιας* ad nom. יהודה (vid. v. 16. 20. cet.), significatur. Jam, ea quae sequuntur, Jacobum de bellica in primis fortitudine loqui docent, quae Judae posteritas effecit, ut semper in bello princeps haberetur. *Etenim tu hostes in fugam conuersos, fortiter persequeris!* haec volunt, quae adiungit, „manus tuae hostium tuorum ceruicibus immincbunt., Exod. XXIII, 27. Pl. XVIII, 41. Nunc, quae initio versus dixerat, mutatis verbis reperit: *te fratres tui* (בני אכר) *ob res a te praeclare gestas colent*, tibi principatum concedent. Quae hic propriis verbis exposuit, ea, v. 9. more

Ebraeorum imaginibus inuoluit. *Leoni iuueni similis, mi fili! praeda saginatus es* (עֲלִיָּהּ): h. e. ad tantam dignitatem atque potentiam per crebra bella, spoliis hosti detractis, ditatus, peruenisti. cf. Deut. XXXIII, 20. Nec insolita est virorum forium cum leonibus, iuuenibus in primis (quibus nihil est ferocius) comparatio. Est in leone aliquid, quod magni animi speciem habeat, cum nec apertam vim timeat, nec insidias vilas, sed hostem aggrediatur impavidus. Vnde nec HOMERVS Sarpedona cum leone comparare dubitauit Iliad. μ. 299-306. cum quo loco Ef. XXXI, 4. contulisse non poenitebit. *Cubat humi proiectus sicut leo, quis eum suscitare audeat?* Eo, quod in his verbis translato, detracto, hic erit sensus: Juda bellis et victoriis, quas deportauit, satiatus, neminem irritabit, at nemo qui eum lacessere audeat inuenietur, propter ea quod iniurias a Juda non aequo animo ferri, sed fortiter propulsari omnes sciunt: plane vt in vaticinio Balaami Num. XXIII, 9. „inclinauit se, recubuit vt leo atque vt laena; quis est, qui eum audeat excitare? „ Ac ne quis miretur, quod hic Juda modo cum leone, modo cum laena (nam כְּלִבְיָא est laena non leo vetus, vt dudum BOCHARTVS docuit Hieroz. Part. I. 715.) comparetur; notandum est, hac comparatione nihil nisi summam ferociam indicari, quae in laena, maxime cum catulos ducit, multo quam in leone faeuior reperitur, eademque translationum permutatio in illo Balaami oraculo obuia est.

§. V.

Nunc ad v. 10. progrediamur, ad quem illustrandum cum multa certatim attulerint doctissimi viri, paucis desungi licebit. Haud exigua lectionis diuersitas in voce שִׁילָה cernitur. Nihil hic de versione Vulgata dicemus, quae שִׁלָּה legit (*qui mittendus est*), in quo HIERONYMVS contra communem totius antiquitatis consensum, suae indulsit coniecturae, vt alia, dudum a GLASSIO monita (Phil. S. p. 72. seqq.), taceam. Multo magis nobilitata est ea, quam Alexandrinus, Onkelosus alique secuti sunt, qui שִׁלָּה f. שִׁלָּה (*cui debetur* scil. imperium) legerunt, vbi parum refert, virum apud Alexandrinum scribas ὁ ἀπένειται, an τὸ ἀποπέμψαι αὐτῶν, quamuis posterior lectio verior videatur: sed vtramque tamen ex eodem fonte manasse apparet. Summa omnino veterum interpretum in hac voce explicanda dissensio, magno debet argumento esse,

esse, eos receptam quidem *literarum* lectionem habuisse, sed cum sensum non assequerentur, in varias coniecturas de vocalium scriptura incidisse. Cui accedit quod versio Samaritana שילה in ipso textu retinet, ut solet in vexatis locis, nisi quod י omisum est. Quid ergo? liceatne in loco tam obscuro, in recepta punctuatione acquiescere, ac per *tranquillatorem*, *salutis auctorem* (σωτηρα), ductis a שלה originibus, vid. Biblioth. Theolog. nouiss. Vol. II. p. 21. 784. Quod si quis cum SIMONE et CLERICO, id propter י quod est in medio, inuita formarum ἀναλογίαι fieri putet, ei vel forma verborum קישור et קימוש קישור habet דגליו *non recedet a vexillis*, seu *ordinibus* eius; sed sensu non malo. Jam in illa dictione, *non recedet sceptrum*; שבט ipsum imperium est, ipsa potestas principis, quod vel similis locus Zachariae declarat X, II. Assyriae superbia mitigabitur et *Aegypti sceptrum* i. imperium abolebitur. Hinc LXX. praeclare ἀρχων, et Symmachus ἑξασια. Non deerunt ergo in tribu Juda, qui tale imperium exerceant. His alterum membrum accommodare est explicandum, ita quidem ut τῷ ממונו notetur is, qui potestatem et ius scribendarum legum habeat, rex s. imperator (nam חקק et cetera verba *secundi* etiam notionem *decernendi* habere, bene monuit SIMONIS Arcan. Formar. 37. et alibi.) vnde Alexandrinus ἡγέμενος, et Pf. LX, 9. βασιλεύς opportune transtulit. Hunc principem dicit esse מבין רליו scil. Judae: quam ἡγεμον qui superiori membro velit conuenienter explicare, vertat necesse est, *nunquam illis* (Judae posteris) *imperator deerit*. Quomodo hoc dicitur? Nempe פניו, רגל, יר et similia his vocabula, saepe ita apud Ebraeos adhibentur, ut non singulas hominis partes, sed totum hominem significant, qui vsus loquendi e Graecis versionibus in N. Test. etiam translatus est vid. Aët. V, 9. Rom. X, 15. Quid? quod ea dicendi ratio in ipsam Graeciam abiit, ut ἐν τῶν ποδῶν eodem sensu sit apud Platonem, Xenophontem aliosque scriprores, obseruante ERNESTIO Viro summo (Opusc. Philol. crit. p. 171. 173.). Quare miben raglav est pro ממנו *ex eo* scil. Juda, eiusque posteritate. Huic loco plane similis est in Jeremiae oraculis XXX, 21.: *Princeps eius ex ipso* (ממנו) *et imperator ex medio eius prodibit*. Vbi quis in מקרבו vim aliam

quam quaerat, aut de vtero cogitet? Hi magistratus non deerunt, donec venerit SCHILO (ἔως ἐλθῆναι Ἰησοῦ): nam מְשִׁיחַ hic per futuro praeterritum transferendum est, quae ratio locum habet, vbiunque futurum Ebraeorum cum עַד לְיְהוָה - עַד - עַד constructur. At hic existit quaestio: sine SCHILO Messias, nec ne? MICHAELIS quidem V. Cel. se dubitare profiteretur: quamuis ea, quae ipsi hic tribuuntur, vix videantur in alium cadere posse, nec vlla interpretatio minores habeat difficultates. Quid autem quaeso absurdi est in eo, si hic Messiam ex Judae posteritate oriundum commemorari statuas, cum dignitatem Judae praec reliquis fratribus, eiusque causas declarare vellet vates? Quid hoc vno grauius poterat et dignius commemorari? Huic igitur *gentes obedientiam praestabunt*. Etenim יְקִיָּהוּ nec hoc loco potest, nec Prouerbiorum XXX, 17. aliter explicari, nec ab Alexandrino *πεποδονικα* bene vertitur. Apud Arabes quidem יָקִיָּהוּ est *iussu parere, obedire*, vt Messias tamquam rex describatur: quae interpretatio, quis non videt, quam sit huic orationi conueniens? Ceterum de hoc vaticinio praeter JAC. SAVRINIVM (*Betracht. über die wichtigst. Begeb. des A. und N. T.* Vol. I. p. 543-591. verf. Germ.) diligentius scripsit nuper admodum Ven. MOSCHIVS (*Bibelfreund* Vol. III. p. 33. seqq.). Primum negari non potest, iam Moysis aetate, et paullo post tribum Juda in magna auctoritate fuisse; vt collatio locorum Num. II, 9. Judic. I, 1-19. satis docet: deinde summum splendorem nata est tum, cum Dauidi ex hac tribu orto imperium committeretur, quam dignitatem (quamuis non sine variis rerum conuersionibus) ita conseruauit, vt tota gens post Babylonicam captiuitatem a Juda nomen acciperet. Ac Christi aetate, etsi Herodes Magnus, non erat ex Judae posteris natus, tamen ipsius regnum tribus Juda possidebat, sic, vt ipse, rex Judaeorum appellaretur. Quod exemplo regum Europaeorum eleganter illustrauit Cel. MICHAELIS (in notis ad verf. huius loci Germ. p. 195.). Nam quemadmodum Russis et Britannis sceptrum tribui atque imperium potest, etsi eorum principes Germano sint sanguine nati: sic Juda etiam habuit imperium, quamquam, qui eius princeps erat, non fuit ex tribu Juda oriundus. Sed interuenit Christus, *Judaeorum*, sensu sublimiori, *rex* vocatus, post cuius aduentum omnis regia dignitas inter Judaeos cessauit.

§. VI.

Deinceps (versu II. 12.) copiam & abundantiam varii generis frugum adeo pulchra descriptione adumbrat, ut ea vix elegantior, apud eos poetas, qui de pastoritia vita scripserunt, reperias. Neque enim contortam eorum interpretationem probo, qui hunc versum cum decimo ita coniungunt, ut Jacobum hic de Christo loqui fingant, quod qui faciunt, in quantas quaeso se difficultates induunt? Vid. THEODORETI Quaest. in Genesim, T. I. p. 115. 116. Ed. Ven. SCHVLZII. Malum GROTIUM et optimum quemque interpretum sequi, qui hoc loco descriptionem fertilitatis terrae in tribu Juda, contineri statuunt. Nempe ita vinum vilescere docet, ut viator non dubitet *asuum suum ad vitem alligare*. Jam quis nescit quam ferax vitium terra ad ripas *Escoli* laudetur Num. XIII, 24.: quanta amoenitas vinearum ad *Engedi* fuerit, vel e suavissima Salomonis descriptione Cantic. I, 14. intelligas. Sed quid multa? Hanc terram etiamnum, iam per multa saecula Muhammedanorum (qui vino abstinent) ditiori subiectam, tantum vini prouentum efferre nouimus, ut magna vis vuarum passarum quotannis in Aegyptum per camelos deportetur. Eam vini praestantiam declarat etiam שֵׂרָקָה, qua voce vitium genus notatur, quod fert uas in primis generosas, quae, si veteribus credas, sine vinaceis nascuntur, quales etiam PLINIO et COLVMELLAE commemorantur. Jam cum שֵׂרָק proprie colorem caeruleum, ut Arabum وَرَق significet, vires caerulearum vuarum intelligi, colligunt. At *Vulgatus* illud בני cum אתו connectit, ut cum superiori membro congruat, sed cum non animaduerneret Jod redundare, ridicule vertit *o fili mi!* Etenim hunc versum procul dubio ita cum superiori coniunxit, ut Jacobum hic de Messia ad filium suum loqui statueret. Versio Samaritana transulit *ligati sunt ad palmitem filii fortitudinis eius*: nempe legit אִתְּנָו ab אִתְּנָו fortitudo, ut e Codice Ebraeo-Samar. apparet. Vid. CELLARIVS in hor. Samaritan. ad h. l. Erit autem tanta vini abundantia et vilitas, ut sanguine vuarum *sua lauaturus sit vestimenta*. Qui in sanguine eam hic vim quaerunt, ut rubri coloris vinum indicari existiment, illi se rudes in poetarum lectione profitentur, quibus frequens tropus est, ut succum plantarum *sanguinem* vocent. Nec alio sensu ABDERITES, de quo est apud PLINIVM (H. N. XIII, 5.), vinum sanguinem terrae

appellavit. *Lauare vino vestimenta*, quid sibi velit, facile intelligent ii, qui tali translatione *copiam* alicuius rei apud poetas indicari nouerint: vt apud CALLIMACHVM Hymn. in Delum (v. 95.) Apollo, *te adsequar*, inquit, *ἀματι λίσσον τόξον ἐμὸν*. Atque סָד, extremo versu, a סָסָד *textit* falso deducitur, cum inusitata sit literae ס talis abiectio, sed coll. rad. Arab. originem debet inusit. יסָד *pannum colorauit* (ad formam סָדָד pro סָדָד), vnde hic *pietam* notat *chlamydem*. Sequitur v. 12.: *A vino largiter hausto* (סָיִן) *oculi rubent*; quorum verborum non haec sententia est, quasi crapulis se Juda ingurgitasset, sed *copiam vini*, more poetarum, describit. Etenim סָדָדָד *oculorum ruborem* indicare SCHVLTENSIVS ad Prou. XXIII, 29. docuit. Quid? si עֵינַיִם de *genis* vel toto *vultu* accipias, vt sensus sit: *genae rubent et calent* quali vino? Certe, eos errare arbitror, qui cum auctore vereris Schol. ad h. l., et SCHVLTENSIO de oculis fulgentibus et trulentis cogitant. Altera huius commatis parte praestantia et bonitas pascuorum describitur: *dentes eius lacte albescent*. Juda erit pecoris niuei lactisque ita abundans, vt quia lac saepe bibit, dentes, eius colore tingi poetae videantur. Praeclare! Et erant faene in Judae possessionibus pascua laetissima, maxime in illis Arabiae regionibus, quas Judae posteritas tenuit. Vid. I Samuel. XXV, 2. seqq.

At SEBVLONIS posteri regionem mari vicinam possidebant (v. 13.), cuius opportunitate ad mercaturam vtebantur, (vid. Deuteron. XXXIII, 18.) in primis cum tribum Aseritanam attingeret, ad quam pertinebat SIDON, vrbs Phoeniciae, mercatura nobilis. Hinc Jacobus, *Sebulon*, inquit, *regionem ad litus maris inhabitabit* (Alexandrinus interpres bene παραλίος, סָדָדָד *litus* ab Arabico סָדָד *abluere* notante SCHVLTENSIO) *portumque habebit nauibus aptum*: hoc est, litora terrae Sebuloniticae semper nauibus erunt, mercibus onustis, praetexta, quia aptam ad illa stationem animaduertunt. (cf. Deuteron. XXXIII, 18.) Eleganter conuertit Alexandrinus ἔσμον πλοίων et *Vulgatus stationem nauium*. - *Eiusque latus ad Sidonem spectat*. Si quis accuratius rationes subducatur, non vergit proprie ad Sidonem Sebulonitica possessio, sed interiecta est terra Aseritana. Quare haec
de-

descriptio in hoc poemate paullo latius patere, nihilque nisi partem Palaestinae septentrionalem videtur significare. Pulcrum in his verbis *προσωποποιών*, elegantissimis verbis, quos infra scripsimus*), expressit MICHAELIS poeta suavissimus.

§. VII.

ISAACHARVS V. 14. cum asino comparatur, quae imago nobis quidem ignobilis videtur, veteribus non item: vnde iniquos esse apparet, qui HOMERVM, quod *Aiacem* cum asino comparavit (Il. X. 557.), reprehenderunt. Vocatur autem *asinus offeus* s. *offium* h. e. fortis, ad onera portanda idoneus. Nec ille siluestris asinus, libertatis imago (cf. c. XVI, 12.), significatur, sed hic cicur atque tardus, qui etsi satis robustis sit ossibus, tamen quiescere, quam onera ferre malit. Venit nuper in mentem viro cuidam docto pro אֲשִׁינָא substituere אֲשִׁינָא *asinus peregrinorum*, quae coniectura quamquam satis ingeniosa, tamen h. l. parum necessaria est. Atque ipso historiae silentio confirmantur, quae hic de Isascharitis dicit, quorum nullum non modo illustre, sed ne notum quidem factum domi militiaeque extat. *Cubabit* quasi, inter מִשְׁפָּתַי, quod etsi vulgaris interpretatio vel de duabus asino impostis sarcinis, vel cum Vulgato de *terminis* capit: tamen si Ill. MICHAELIS sequaris, vertendum est, *inter canales*, qui hanc, cum huius, tum similis vocabuli (מִשְׁפָּתַי) potestatem demonstravit in Epimetro ad Lowth. p. 562. seqq.: cui interpretationi fauet locus in Deborahae cantico Judic. V, 16., ubi segnes in pugna obiurgantur, quod inter canales ad balatus gregum auscultent. add. Pf. LXVIII, 14. Quis hic non videri otii pastoralis descriptionem, similem *Virgilianae* Eclog. I, 52. seqq.? cui fortasse indusserunt Isascharitae, adeoque inter canales, inter flumina nota, ut ait *Virgilius*, federe gregesque custodire finguntur. Hinc etiam v. 15. otium (מנוחה) quo in ter-

C

74

*) — — Sieh Sebulon ans Ufer hingestreckt!

Das Meer wäscht ihm den Fuß, ein Kleid von Seegeln deckt

Den reichen Wollüstling, und gaukelt durch die Lüfte.

Auf Sidons Thälern ruht die sanft gelehnte Hüfte.

Das Haupt zur See gekehrt, mit Sorgen unbekant,

Hält er, auf Libanon sich stützend, in der Hand,

Sieht aus den Wolken fern von hundert Häfen her

Die Schiffe ernst und gleich von fremden Reichthum schwer

Zu seinen Küsten ziehn. —

ra fertili (ita verto נעמה, LXX. πῖον cf. Pl. XVI, 6.) *quam inhabitaverunt, utebantur, civibus placuisse* dicitur. Deut. XXIII, 18. Quis non delectetur descriptione vallis Esdraëlon in tribu Isafchar, fertilitate maxime conspicuae, quam qui susceperunt in Palaestinam profectioes, adumbraverunt? Nec his quae supra dixit, repugnat, cum Isafcharum *humerum ad baiulandum inclinare* narrat. (cf. Pl. LXXXI, 7.) Nempe hoc dicit: quiete et amoenitate pratorum ita eius posteritas delectabitur, ut gravissima onera ab aliis imposita libentius sit latura, quam aut terram relinquat suam, aut otium, quo tenetur, bello interrumpat. Ipsam libertatem ita contemnit, ut se in servitutem addicat, atque tributa pendat: bene vetus Scholion ad h. l. Ebraicam ἤσται veritit: ἀνθρώπος εἰς φόρον δουλεύων. cf. Jos. XVI, 10. Pro למס legisse Alexandrinus ושי ל' videretur, atque עבר, cum terram colere interdum significet, interpretatus est, ἀνήγειρος, respexitque, ut arbitror, veterum mores, qui servos bello captos huius generis laboribus addixerunt, ut docuit SELDENVS (Jur. natur. iuxta discipl. Ebr. p. 775. seqq.). Quod si quis, quo tempore hoc factum sit quaerat, nihil ex historia lucis expectet, quamuis, cum Isafcharitae nullam commendationem ad gloriam e bellicis rebus comparatam haberent, alias gentes, quibus id cognitum esset, repentino eos impetu oppressisse et tributarios fecisse arbitror.

Nunc de filiis e Bilha natis dicit inde a v. 16-21. Ac primo DANVM populo suo imperaturum, nec in eo, quamuis ex ancilla natus sit, vlli reliquarum tribuum esse cessurum ostendit. Hic etfi facile intelligitur דן f. דין esse imperium exercere (cf. Pl. LXXXII, 2.) ut שפס alibi, tamen in eo multos haesisse video, vtrumne דן ad omnes Israelitas, an ad Dani posteros tantum pertineat? Prius horum si placeat, vix possis hunc locum nisi de Simsone cogites, explicare, cuius tamen mentionem hic alienissimam esse puto. Quidni igitur ad Danum referas? hoc sensu: Dani posteritas imperatores non aliunde arceffer, sed suis tribulibus ipsa dabit, in quo reliquis tribubus numquam inferior reperietur. Sed v. 17. non intelligas, nisi Dani posteritatem exiguis scias copiis valuisse, vnde numquam ausa est hostes aperta vi oppugnare, sed res suas astu et per insidias gessit, quod vel expugnatio Laifae docet Judic. XVIII. Quam ob rem hic cum serpente *prope viam*, et cum *ceraste* comparatur. Vulgatus

tus primus, quod sciam, צרפיש de *ceraste* intellexit (ar LXX. ambigue verterunt ἐγκαθήμενος.) cuius interpretationem confirmavit BOCHARTI diligentia (Hieroz. P. II. p. 416.). Est autem *νερόδενος* e genere viperarum; in arena rotarumque orbitis latens, eiusque coloris, ut aegre possit ab arena distingui: tentaculis est instructus (vid. PLINI H. N. XI, 37.) quibus sentit si quid propius accedit, venenatoque ictu pedes calcantium laedit. Ex quo postrema pars huius versus illustrari optime potest. Vbi accedente equo, tentacula cerastis terra aut lapidibus dispersis pulsantur, prosilit ille morsuque adhaeret pedi: equus, repentino dolore perterritus, ita calcitrat, ut eques excutiat et vulnerari ipse a ceraste possit. Quis poeta umquam in re simili meliore usus est imagine! *At tuum*, clamat Jacobus v. 18., *auxilium o Jova expecto!* Hunc locum sunt qui de Messia, alii, qui de morte a Jacobo optata cum SAVRINIO aliisque interpretentur. Neutorum plane contemendam sententiam, sed tamen cursui orationis parum accommodatam iudico, qui sine dubio haec ad Danum nos referre iubet, q. d. Equidem fore spero, ut in gravissimis bellis auxilium sis Danicis praestiturus, qui eo ob exiguas copias, ob hostium multitudinem, qua premuntur (Jof. XVIII, 47. Jud. I, 34. XVIII.), indigere in primis videntur. Hunc sensum, quem dudum vidit JUNIVS, cur tandem interpretes nostri reliquerunt?

§. VIII.

Ad GADVM venit v. 19., cuius hostes turmatim congregari, sed tandem feliciter profligatos cernit. Vid. Deut. XXXIII, 20. An forte *Ammonitas* et *Agarenos*, Gaditis maxime infensos (Jud. X. XI.), significat? Alexandrinus interpretes צרצר צרצר transtulit *περιεστρησεν*, quo non modo praedonum sedes, sed ipsae copiae notantur. Aquila: *εὐζωες bene cinctus*, cui adstipulatur *Vulgatus*, vnde eos a Chaldaico verbo צרצר *cinxit, ligavit*, origenes duxisse apparet. Sic exercitus expeditus POLYBIO *εὐζωες* eodem sensu dicitur. Verbum צרצר significat *oppugnare*, estque talis dictio, qualem etiam Latini frequentant, ubi *pugnam pugnare* dicunt. At ille *vicissim* (ויהא) eos tandem *debellabit*. Ante עקב non est necesse, ut על aut similis particula suppleatur, nec de postremo exercitus agmine cogitari debet: sed satis est, aduerbialiter (Ps. CXVIII, 33. 112.) per *tandem* explicari. Vaticinium de ASERO v. 20. legitur:

Ab Afero cibi delicati, quibus ille tamquam quotidianis vititur alimentis (לחמו) proficiuntur! שמן oleum, cum delicatos cibos, tum optimum terrae prouentum indicare notum est: quibus rebus ita abundauit Aferitana posteritas, vt eam Moses Deut. XXXIII, 24. pedem quasi in pinguem massam tingere fingat. Vid. Jos. XVIII. Illud מ אשר autem ante אש, verbum, vel הבוא, vel יצא (cf. Jud. XIII, 14.) omissum esse declarat, vt sensus sit, tanta erit exquisitissimarum deliciarum copia, vt ad alios etiam, ex ipsius terra deportari possint. Quid? regibus etiam cupedias suppeditabit. Etenim מערני (ab ערן mollis, delicatus fuit), cum quaeuis oblectamenta, vt Prou. XXVIII, 17. tum hoc loco cibos delicatos, vt שמנה membro superiori, significat, vnde LXX. et Aquila στυφαί: nec obscurum est, מלך hic pro למלך dici, vt reges declarat non dubitaturos instructissimis mensis Aferitanas dapes imponere.-- Magna difficultate v. 21. laborat, quo NAPHTHALITARVM gratulatio continetur, maxime, si quis velit receptam lectionem tueri: Naphthali est cerua emissa, nitida verba loquitur. Quis hic ferat frigidam eorum interpretationem, qui haec ad factum Baraci Naphthalitae Judic. III, 10., et illa eloquia pulcra, ad Deborahae carmen referunt? Haecine res satis digna erat, de qua Jacobus filiis suis exponeret? an, quae de Debora dicuntur, dici de tota tribu possunt? Quid? Debora ex tribu Ephraim fuit oriunda? Ac, quid sibi vult cerua emissa? quid, translatione neglecta, eloquia pulcra? Nemo hic me impediet vumquam quo minus cum BOCHARTO (Hieroz. P. I. p. 895.) pro אילה legam אילה vel statu constr. אילה terebinthus, ac pro אמרי scribam אמרי ab אמר, cacumen, ramus arboris (Jes. XVII, 6. 9.): vbi quiescens extruditur, quod saepe accidit, e. c. Gen. VI, 16. Est autem אילה non quercus (אלון), vt docuit CELSIUS (Hierobor. P. I. p. 34. seqq.), sed terebinthus. Atque etiam versiones veterum huic lectioni fauere, idem BOCHARTVS (p. 897.) ostendit: sic LXX. σέλεξος cer. Illud שרחה verito per transplantatus (non surculos cum BOCHARTO) vt שרה habes Jer. XVII, 8. Pl. LXXX, 12. atque שפר est pulcer, nitidus, quae est monente SCHVLTIENSIO propria huius vocis notio. O praeclaram similitudinem et vere poeticam! Terebintho transplantatae (arbori per multa faecula aëris iniuriae resistenti), et nunc demum nitidos ramos proferenti, Naphthalitae similes erunt. Vid. locus similis Pl. LXXXII, 13. 14. Hanc in-

interpretationem ceteris iure praetulit LOWTHVS de S. Poef. Ebr. p. 551. et MICHAELIS V. Cel. Quam fertilis Naphthalarum possessio fuerit, vel ex descriptione Galilaeae apud JOSEPHVM (B. Jud. III, 2.) discas, πικρῶν, εὐβοτῶν, ἀνδραγαθῶν πάντοιοις κατὰ φύσιν cet. Add. Deut. XXXIII, 23.

§. VIII.

Porro JOSEPHVM bonis omnibus prosequitur inde a v. 22 - 26. Jam v. 22. plerique interpretantur hoc modo: *Josephus erit filius fructum ferentis*: hoc est, quasi propago arboris frugiferae, vt omissum post פרה sit עצה arbor, eritque filius (i. e. ramus) foecundus ad puteum (Pf. I, 3.) filiae i. reliqui rami, murum superant. Placeme tibi haec interpretatio? Mihi non ex omni parte placet, cum ob insolitam ellipsin illam, tum ob translationem h. l. oppido duram. Praestetne cum Ill. MICHAELIS post פרה intelligere פרה, filius matris foecundae, ellipsi vtitissima, vt in עקרה sterilis apud Esai. XXXV, 1. et alibi? At dicat aliquis: Rahelem conitat sterilem fuisse. Audio! Sed hoc ipsum respici puto. Nam Ebraei huius generis παραδόξα amant, et Jacobum id hoc loco innuere, illa ipsa vocum repetitio arguit, quasi tu diceret: habuit foecundam matrem Josephus; hoc vobis mirabile videtur, at iterum dicere audeo, habuit foecundam matrem Josephus! Nempe largam prolem MANASSIS et EPHRAIMI respicit, atque hac ratione Rahel, communis eorum mater, foecunda potest dici. Vid. Jos. XVI. XVII, 14 - 18. Reliqua verba, athnach post עין deleto, ita auctore MICHAELIS, restituo, vt legam: עין-בנות in conspectu filiarum. Est autem haec fere sententia, „omnes foeminae foecunditatem Rahelis admirabuntur.“ Rahelem quasi ab inferis excitat, eamque fingit in locum illustrem prodire, in quo ab omnibus conspiciatur, suam iactet foecunditatem, omnesque Israelitae imensam posterorum multitudinem admirentur. Nam cum incedere dicitur שור-עלי in muro, id non debet proprie intelligi, sed, vt Ebraeis quae in publico fiunt, fieri in tecto aut muro dicuntur (Jer. XXXVIII, 3. Matth. X, 27.), ita hic Rahel in muro h. e. palam de sua foecunditate gloriatur. Haec facile intelligent, qui aures habent poetarum lectione adfuerat. LXX. vertunt: ὁὶς μὲν νεώτατος πρὸς μὲ ἀνάσσειον vnde eos GROTIUS autumat legisse בני גער עלי שוב. Hostium mentionem facit v. 23. his verbis: Calamitate affecerunt, tela immiserunt, oppugnarunt

cum sagittandi periti : quem locum non de re futura, sed tum de nefariis fratrum machinationibus, tum de calamitatibus Aegyptiacis capiendum esse arbitror. Nam in Israelitarum historia vix quidquam reperies, ex quo hic locus, si eum velis in censum vaticiniorum referre, illustretur, quamvis nec hoc facile negare quis audeat, sacrae historiae conditores magis compendium historiarum, quam plenam absolutamque rerum gestarum descriptionem exhibuisse. Sed illud ו in initio versus 23. rectissime *quamquam* veritas, ita quidem, vt ו, huic v. 24. oppositum, per *tamen* transferatur. Nunc de singulis, sed breuiter, videbimus. Ac בעלי חציים per Ebraisimum dicuntur *sagittandi periti*, vel potius *bellatores*, quibus fratres, ceterique indicantur, qui Iosephum vi oppugnarunt: quae ratio dicendi vstratissima est, vt, c. XIII, 13. בעלי ברית sunt ii, qui inierunt foedus, cuius modi exempla congeffit GLASSIVS noster Phil. Sacr. p. 654. Initio commatis מרר non est *exacerbare* sed *calamitate excruciare* coll. Exod. I, 14. : nec רבב est *multiplicare*, vt quibusdam video placuisse, sed *arcum tendere*, *tela in aliquem emittere* : cuius notionis etiam apud Aethiopes vestigium est, quibus רבב *tendere*, *adstringere* significat. Qui vero שטט simpliciter de odio accipiunt, quo eum persecuti sint aduersarii, parum assequuntur vim huius vocis, si quidem e Pf. LV, 4. fexcentisque aliis locis constat, שטט de hostili oppugnatione adhiberi, quod etiam hic adiuncta verba fatis declarant. Jam v. 24. clausula sequitur. Quamquam eum hostes persecuti sunt, tamen hic, intentis ad omnia oculis, eorum imperus fortiter propulsauit: quod translatis verbis exprimitur, sic, vt Iosephi *arcus* dicatur *intentus permansisse* (ישב vid. GLASSIVS p. 1831.). Origines vocis איתן apud Arabes in איתן *firmum esse*, reperiri opportune monuit Ven. BOYSENIUS in notis criticis ad h. l. Arcui autem nonne *firmitas* tum tribuitur, cum intentus, vicissim *debilitas*, cum remissus est neruus? Sed qui neruum intendere, quique imposita tela sic, vt non aberrant a scopo emittere volunt, ii agilitate digitorum valeant necesse est. Id igitur hic פוז declaratur, quo non robur, vt praeclare docuit SCHVLTENSIVS, sed *agilitas leuitasque* indicatur, vnde etiam de *saltando* dici nouimus (2 Sam. VI, 16.). Sunt ergo *agilia brachia manuum eius* : quod, quale sit, me non fatis assequi fateor. Quid enim quaeso *brachia digitorum* sibi volunt? Si coniecturae locus est, *vel* statum constr. זרעי pro absoluto positum esse arbi-

bitror, vt ante ידו suppleri ו debeat, *brachia et manus eius*, quod tamen durum esse, quis non vider? *vel tota ἑξῆς seroῶ jadav est pro זרעיו brachia eius*, vt יד plane redundet, quem ad modum in מירי, quod statim sequitur. Tum ratio illustrari ex Ebraismo potest, cum pars corporis, pro toto corpore commemoratur, qualis est, cum quis fecisse aliquid per alicuius manum (ביר) h. e. *per eum* dicitur: de qua coniectura alii me acutiores viderint. Pergamus ad reliqua. *Inde, ait, a deo potente Jacobi, inde, inquam, is qui tuetur Israelitas profectus est.* Nempe illud מירי explicatur in his, quae sequuntur, per משה quod *inde* siue *ab eo* (i. potente Jacobi) vertimus, et interposito *inquam* declarare studuimus. *Deus autem potens Jacobi*, est is, qui se in Jacobo et Jacobitis potentem praestitit eo, quod illos e multis eripuit periculis beneficiisque largiter cumulavit. Nec alienum est quod Ven. TELLERVS monuit, Jacobum hic de iis cogitasse, quae c. XXXII, 24—31. narrantur. Quare ab hoc deo forti datus est *pastor et lapis Israelis*. *Vau* hic ante אבן deesse quis in carmine miretur, in ea maxime oratione, quae, quia a moriente est habita, hiatus non modo verborum, sed etiam sententiarum abundat. Vid. GLASSIVS Phil. S. p. 1195. *Pastor Israelis vel rectius Israelitarum est Josephus*, vt opinor (neque enim, quem praeter hunc intelligam habeo), qui Israelitas in summa annonae caritate in Aegyptum vocavit, omniumque rerum affluentia *pauit*. Nam qui beneficia in aliquem confert, is eum apud Ebraeos, qui pascuis in primis delectantur, *pascere* dicitur. cf. Ps. XXIII, 1. cer. Quid denique prohibet, quo minus אבן *lapis* h. l. de eo, qui aliquem tuetur, atque defendit, intelligatur, plane vt צור in hymnis Dauidicis? Haud scio, an omnino noua sit Ven. TELLERI sententia, qui historiam, quae Jacobum lapide usum esse in itinere pro cervicali tradit (c. XXVIII.), respici existimat, quam sententiam lubenti animo probarem, nisi duriuscula videretur dicendi ratio, *deus pastor* s. *defensor lapidis est*. Quis translationem, quae est in voc. רעה cum אבן facile conciliet? Ac si id dicere voluisset, dixisset credo: *רעה ישראל באבן defensor Jacobi, cum is cubaret in lapide.*

§. X.

Haec beneficia, de quibus dixerat, a deo (מאל) profecti ostendit

dit v. 25., ab illo deo, qui etiam Iosepho sit opitulaturus. Nam וְיִשְׁרָאֵל hie pro "אֲשֶׁר יֵעוּ" qui tibi auxilio erit, itemque אָמֵן pro וְיִשְׁרָאֵל poni, ex vaiuerſae orationis ferie manifeſtum eſt (ſic ſupra מְאֵל & v. 24. מִיָּדָי): vt vana appareat operoſa G. L. OEDERI diſputatio (*Conſideratur de locis difficilioribus* S. S. p. 287.), in qua אָמֵן pro מְאֵל adhiberi poſſe negauit. Deus autem שְׂרֵי vocatur h. e. *fortis, potens*, plane vt v. 24., quae ſignificatio plerumque ducitur ab Arabico שָׂרַר *eminere, robore, potentia praestare* illuſtrarique forma ex אֲרָנִי, שְׂרֵי ſimilibusque poteſt. Alexandrini quidem vertere per θεός ſolent, addito vel ἐμὸς, vel ὁ, prout id fert curſus orationis in ſingulis locis e. c. XVII, 1. ſeqq. At וְיִבְרַכְךָ hie iterum eſt pro "אֲשֶׁר יֵב" qui in te confert beneficia. Etenim בְּרַכָּה in vtroque membro eſt beneficium, vel abundantia, ita quidem, vt *beneficia caeli*, ſi Moſem audias interpretem Deut. XXXIII, 13. 14., ſint beneficia a caelo vel ex aëre miſſa, qualia ſunt ros et pluuia. Illud מֵעַל *deſuper, caelitus*, poſſet ſaluo ſenſu abeſſe, ſed antiquiſſimae ſimplicitatis eſt, talia pleonaſtice adiungere: quamquam viſitatus Ebraiſmus eſt, vt, quae mittuntur a deo, dicantur venire ἀνωθεν, vt Jo. III, 31. Jacob. I, 17. atque alibi. His beneficia opponuntur, quae mari ſiue aquis debentur. Nam הַיָּם quodeunque ſta- gnum, quaeuis aqua paullo profundior appellatur, a ſimili apud Arabes radice, quae fluctuare ſignificat, nec ſemper illa infinitae profunditatis vorago intelligitur, quam nos, cum abyſſum legimus, cogitare ſolemus. Obſcurumne eſt lacum *Genefareth*, aquas *Megiddo* multosque rivos, quibus Iosephi poſſeſſio irrigabatur, reſpici? Sed מֵעַל, de quo ad membrum primum diximus, hie quodam modo opponitur רַבְצַת הַחַרַּת *mare infra iacens*: in quibus verbis nulla later emphafis, ſed Homericis epithetis, ornandi cauſa adiunctis, ſimilia ſunt cenſenda. Atque hoc genus dicendi vel omnino ignoratum, vel non diligenter in ſingulis locis obſeruatum, vanas interpretationes peperit. Eſtne ſatius ex hoc atque huic ſimilibus locis illuſtrari locum Paullinum Eph. III, 9.? vbi κατωτέρα μέγη τῆς γῆς (הַחַרְוֹת הָאָרֶץ) terra vocatur, quod quaſi depreſſa eſt, ac, ſi cum caeli altitudine comparatur, infra iacer. Extrema huius commatis parte ingentem poſteriorum prouentum, *abundantiam veteri* appellat. Etenim vt בְּרַכָּה (*eὐλογία*) quoduis abundantiae genus

nus notat, ita illis locis maxime inseruit, vbi larga proles promittitur, quod vel ex Abrahami historia constat. Nunc v. 26., quae fausta et felicia Josepho precaturus erat, paucis verbis complectitur. Ac prima pars orationis: *pia vota patris tui superant vota parentum meorum*, explicari potest dupliciter, vel sic, vt beneficiorum, quae apprecatur, magnitudo declaretur, quasi dicat: etsi parentes mei, bonis me sunt omnibus profecuti, tamen multo sunt maiora, quae tibi, mi fili! euentura praedico: *vel* de confirmatione votorum, quae maiores Jacobi pro posteris suis susceperant, certe גבר apud Arabes est *consolidare, confirmare*. Sed tamen illa superior interpretatio magis placet, vel propter ea, quod, si haec altera probetur, non intelligi potest, cur talia ad Josephum dixerit in primis (cui tamen prae reliquis, si a Juda discessero, principatum tribuit), quae dici etiam reliquis filiis eodem iure poterant. Varias de sequenti oratione sententias non moror, sed eam vnice probo, quam Ill. MICHAELIS ad hunc locum *ex parte* praeiuit. Primum ער hic per *vsque dum s. donec* vertendum atque תבואה vel בארז aut simile quid supplendum esse arbitror, vt sensus sit, *donec veneris* det. h. e. tum in primis, cum peruentum est ad delectationem collium temporis pristini. (Vid. quae de ער similibusque partic. monuit GLASSIUS Phil. S. p. 960. seqq.). *Delectatio* (תאוה) *clinorum*, quid aliud est, quam diui, quibus aliquis delectatur, regiones, quas inhabitare cupit? Nec ערבות עולם sunt colles aeterni, sed *veteres*, siue regio inde ab antiquissimis temporibus clarissima, vnde Moses Deut. XXXIII, 15., vbi hunc locum ante oculos habuit, הררי קדם interpretatur. coll. Pl. LXVIII. 34. Atque haec terra, quae antiquitati in deliciis fuerit, Cananaeam intelligi puto. Tunc demum, ait Jacobus, quae tibi fausta ominatus sum euenient, cum posterii tui ad illam terram diu desideratam, atque inde ab aetate maiorum nostrorum clarissimam accesserunt. Ceterum Alex. interpretem pro הררי *patres, maiores mei, הררי montes* legisse animaduerto, quam vocem cum ער coniungit, veritque: *σπέρ εὐλογίας ἀρέων μονύμων*, vnde cum ער pro substantivo, quod notaret *stabilitatem* (vt alibi interdum), accepisse intelligitur. Sic apud Habacucum habes ער הררי cap. III, 6. Hanc lectionem etsi non audeo recipere, tamen haud scio an praesidium e loco simili habeat, qui est Deut. XXXIII, 15., vbi fere eadem verba reperias, nisi

D

quod

quod pro הַרְרִי est הַרְרִי , idque ibidem cum קָרִי coniungitur. Atqui ר et ר , quam facile permutari propter exiguam dissimilitudinem potuerint, omnes intelligunt. Haec beneficia, pergit Jacobus, de quibus dixi, Josephus excellentissimus fratrum suorum obtinebit. Nam post הַרְרִי e superioribus nomen בְּרִכּוֹת suppleatur, necesse est; et cum Josephus vocatur נָזִיר non est de Nafiraeis cogitandum, sed *nafir* hic est is, qui prae reliquis excellit, qui principatum tenet, plane ut in illo loco Deut. XXXIII, 16., ubi Alex. eleganter (ut solet is, qui Pentateuchum interpretatus est) vertit $\text{δοξασθῆς ἐπ' ἀδελφούς}$: sic נְזִירִים sunt *optimates* ac *principes* apud Nahumum III, 17. Porro, cum קָרִי sit *corona* posset is etiam qui coronam gesser, regiamque habeat dignitatem, נָזִיר appellari, maxime cum conset, reges decem tribuum ex Josephi profapia Ephraimitarumque tribu oriundos fuisse.

§. XI.

Extremum locum BENIAMINITAE occupant v. 27. BENIAMIN, inquit, *est lupo rapaci similis*: quam imaginem non arbitror in partem deteriorem accipiendam esse, sed rerum bellicarum studia quibus deditos fuisse Beniaminitas nouimus (Judic. XVIII. seqq.), hoc loco significari existimo. Hinc Latinis etiam Graecisque *lupus* esse in tutela Martis fingitur, atque HORATIVUS eum *Martialem* appellauit (Od. I, 17. v. 9.). Quae vero haec excipiunt verba, male, si quid video, transferuntur in hunc modum: *mane deuorat praedam, ac vespere spolia diuidit*, cum verti elegantius debeant, praedam habet vsque ad matutinum tempus comedendam, *postquam* vespere eam diuisit. Nempe ו in לְעֶרְב *postquam* notare dudum vidit BOCHARTI acumen (Hieroz. P. I. p. 828.); nec ea inusitata est huius particulae significatio, cum vel apud historiarum scriptores obuia sit, ut apud Josuam VII, 25. *combusserunt eos igne ET (h. e. postquam) eos lapidibus obruerunt*. Sed haec omnia ad exornandam imaginem, qua vsus erat, adiungit, ut in *vespertino* et *matutino* tempore nulla sit Emphasis quaerenda, nisi haec, quod eo perpetuum rapiendi bellandique studium describatur. Jam etsi paullo rarior sit notio vocis עֶר , ut praedam significet, tamen cum ex ipsa serie orationis, tum ex Arabum vsu, qui-

quibus ערנא est *furari*, *rapere*, confirmatur. Sed cum *praedam dividere* (חלק) dicitur, possis id vel *discerpere* interpretari, vel, quod magis placet, ad morem luporum referre, qui ut veteres docuerunt gregatim, quamvis non semper, praedatum eunt, et vero etiam cum reliquis praedam communicant, atque inter se quasi disper-tiunt. Solent autem praedae sub vesperam in primis inhiare, unde Jeremiae lupi vespertini commemorantur c. V, 6. Hinc illud VIR-GILII (Georg. III, 434.):

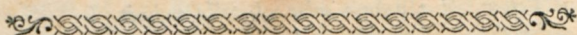
*Vesper ubi e pastu vitulos ad tecta reducit
Auditisque lupos acunt balatibus agni. cet.*

 DOCTISSIMO DISPUTATIONIS
 AVCTORI

S. D.

P R A E S E S.

Cum haud ita pridem, Dilectissime KNAPPI, animo agitatum mihi aperires consilium, de suscipiendo ad Gottingenses Musas itinere, edendoque antea publico eoque Academico specimine; utrumque hoc tale mihi videbatur in quo non esset, quod ab TVO TVORVMQVE iudicio meam seiungerem sententiam. Namque ut facile occurrunt cuilibet, quae doceant talis profectio et ad aliud sapientiae domicilium commigratio, quam multas ad res apprime utilis esse possit: ita ad communia illa et satis pronocata accedere intelligebam quod ad TE proprie spectaret hoc, quod B. PARENTI prudentissimo Viro TVIQVE, quem unicum haberet filium, amantissimo, id iam sedisset animo consilii, ut exactis in patria Academia annis aliquot, alibi quoque quae ad TE vel doctrina augendum facerent vel exemplis vitaeque usu, colligeres. Itaque laudandus omnino confirmandusque in eo videbatur, quod paternam a TE sancte religioseque coli auctoritatem, TIBIQVE eam vivere ostenderes, postquam ipse inter nos summus Vir et vere venerabilis vivere desisset, citius ille quidem quam vel TVA vel publicae rei causa optabile videri poterat mortalium rebus exemptus. Neque porro Idem si mortalis esse nondum hoc ipso tempore desisset, improbaturus, ut mihi persuadeo, erat illud de disputatione publica consilium,

quod

quod et aliis quibuscum viuimus facile opinor TE esse approbaturum. Ego vero rogatus abs TE humanissime, et solemnitate illius pars essem moderatorisque prouinciam suscipere, nec debui hoc quidquid est officii defugere et eo minus volui, quod statim cum dicto subiret animum iucunda superioris temporis memoria, quo essem in eadem deductus cathedram ab optimo Parente TVO, hoc est eo Viro, qui multis de me nominibus inde a scholastico tirocinio bene longum per temporis spatium ita est meritus, nulla ut umquam obliuio gratam Ipsius piamque memoriam apud me deletura sit. Jam quod ad ipsam disputationem TVAM attinet, eo illa certius esse poterit ingenii TVI diligentiaeque, et profectuum documentum, quod TIBI debetur in solidum, nec TVA esse vel ex parte desit, posteaquam a me TIBI reddita est. Namque ut delectum ipsius argumenti optionemque TIBI permiseram, nec ordinem tractandi et velut iter designaram: sic prodit eadem nullis meis accessionibus adaucta, neque a me scubi paullo aliter videbar rationes subducturus fuisse immutata. In qua defendenda pari TE non dubito vsurum dexteritate, quod ita fore et lectores libelli TVI facile iudicabunt, et ego non temere praesumo priuatis huiusce generis exercitationibus pridem edoctus. Quod reliquum est, carissime KNAPPI felicem, quo adhuc vsus es in litterarum praesertim sacrarum studiis successum ex animo TIBI gratulor, Deumque O. M. simplex veneror, ut collatis in TE assatim donis muneribusque suis porro faueat, coeptis adspirat eaque ad suam gloriam, utilitatesque olim concedere iubeat quamplurimorum! Caeterum pro ea quae mihi tecum intercedit necessitudine obsecro TE hortorque etiam atque etiam, ut ipse nulla umquam in parte TIBI deesse aut defuisse videare, in omnemque laudem, qua veri nominis Theologi censentur ita incumbas, ut appareat vestigia a Parente τῷ μακαριστῷ impressa, fideliter alacriterque a TE premi, quem instituit Ille suis praeceptisque saluberrimis imbuerat. Haec, haec, una cum ipso, quo praeluxit, exemplo sanctissimo, imis mancant

medullis infixæ, stimulosque subinde novos addant vel strenue currenti. Vale, Deoque, cuius auxilium ubique est ipsam diligentibus præsentissimum, commendatus, peregre etiam age feliciter, donec saluus sospesque suo tempore omnique doctrinæ, sapientiæ virtutisque laude cumulatius ad nos redeas. Iterum vale! Dabam ex Musf. prid. Cal. April. MDCCLXXIV.

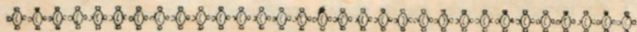
KNAPPIO

VIRO PRAENOBILISSIMO, AMICO SVAVISSIMO

S. D.

JOANNES TRAVGOTT FISCHER

SAALFELDA - THVRINGVS.

Jamdudum votis hoc expetiueram ut aliquando mihi facultas daretur mei in **TE** amoris declarandi edendique monumenti quo amicitiae nostrae memoria confirmaretur. Cuius rei perficiendae etsi nunc opportunitatem nactus sum, vel spe et expectatione mea maiorem atque ampliozem, tamen in hac ipsa tam angustum spatium orationi meae constitutum video, ut neque de **TUIS** virtutibus, satis grauitè, pro summa mea earum admiratione dicere, neque pro **TVORVM** in me officiorum et necessitudinis, quae mihi **TECUM** adhuc intercessit, ratione, satis officiosè **TIBI** gratias agere neque animi mei sensus pro summa mea in **TE** benevolentia et amore satis libere declarare possim. Nam ingenii **TVI** felicissimum flumen et beatissimam ubertatem, simulac eius cognoscendi aliqua facultas data fuit, ita admirari et amare coepi, ut summa quacuis a **TE** expectarem et amicitia, cuius spes fructus vberimos ostendebat, **TECUM** vehementer cuperem coniungi. Neque vero ego tantum propter consuetudinis et amicitiae fructum, **TVVM**
ingo-

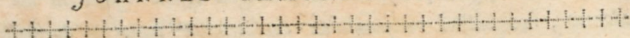
genium admiror et amo sed omnes qui aliquid de ingeniis iudicare possunt, illud cum admiratione intuentes, plane iam prospiciunt, qualis TUA virtus et eruditio olim futura sit. Humanitate vero TUA ceterisque animi virtutibus ita me cepisti, praesertim cum magna etiam officia in me TUA accederent, ut nullius umquam ex consuetudine maiorem iucunditatem percepisse videar et discessus a nobis TVVS mihi valde acerbus accidat. Atque illarum virtutum vi et praestantia quadam plane singulari, id consecutus es, quod tam paucis contigit, ut, cum summus in TE sit ingenii splendor et doctrina, varietate, elegantia, magnitudine, praestantia multum aetatem TVAM superans, quam intuentes etiam ii quibus bene de futuro tempore sperare licet, intelligunt, TVVM nomen quantum ipsos sit obscuraturum, tamen nemo TVAE laudi et virtuti invidere audeat, omnesque habeas TIBI deditissimos summoque studio TVO honori et dignitati fauentes. Non vereor, ne quis ex his, quae dixi, assentandi studium suspicetur, TIBI vero, si quid liberius dixisse videbor, quam per TVAM modestiam et pudorem, qua virtute non minus quam reliquis excellis, licuisse existimes, rogo ut ignoscas hominis amicissimi et TIBI deditissimi amori. Et quia mihi plura scribere, quamquam ardet animus, non licet, ita de me existimes rogo, neminem, maiorem esse vel virtutum TVARVM admiratorem vel dignitati laudique magis amicum, omniaque quae possunt ab amicissimo expectari, a me officia ac studia expectes. Faxit Deus ut aliquando ea praemia et ornamenta feras quae et meis et omnium votis TVAE virtuti destinantur et ut ex eadem in patriam et in domum TVAM clarissimam tantum olim utilitatis felicitatisque perueniat quantum de TE spei iamdudum concipere debuerunt. Ita vale. Dabam in Fridericana d. XXXI. Mart. MDCCLXXIV.

PRAESTANTISSIMO
HVIVS DISPUTATIONIS AVCTORI

S. D. P.

JOANNES CAROLVS GERMAR.

Si eam, quam iam nactus sum occasione, animi mei benevolentiam erga TE publice declarandi, dimitterem; interque istas laudes, quae TIBI iam, cum a praeceptoribus TVIS venerandis, viris amplissimis atque doctissimis tum ab amicis merito attribuantur, tacerem: nescio, an hominis ingrati parumque amici sim euitaturus suspicionem. Tantum autem abest, Amice dulcissime, ut hoc, quod TIBI debeo, officium intermittam, ut potius consilio TVO, quo me ad publicas controversias tecum instituendas invitatus, laeto adnuam animo; quod hoc modo summam mihi video esse opportunitatem, TIBI pro ea, qua per aliquod temporis spatium me dignum habuisti amicitia, gratias eademque maximas publice agendi. Cum autem dies ille instet tristissimus, quo hancce Musarum sedem relinquere Gottingamque doctrinae TVAE, quae iam tanta est, quanta est maxima, magis magisque augendae causa petere paras; cumque TVA familiaritate, praesenti diutius frui non liceat: summis TE oro precibus obsecroque, mihi ut eam, qua me praesentem per annum et quod excurrit, dignatus es, benevolentiam absens etiam conseruare velis. Ceterum Deus ter optimus Maximus faciat, ut non illud solum, de quo parando iam cogitas, feliciter conscias iter; sed ut etiam isto temporis intervallo transacto, quo extra patrios fines litteris operam daturus es, saluus incolumisque ad patrios lares redeas, inque reipublicae salutem gentisque TVAE celeberrimae gaudium gloriamque ad extremam senectutem peruenias. Vale, resque TVAS age feliciter! Dab. d. 2. April.

1774

4
Fol 1291

ULB Halle

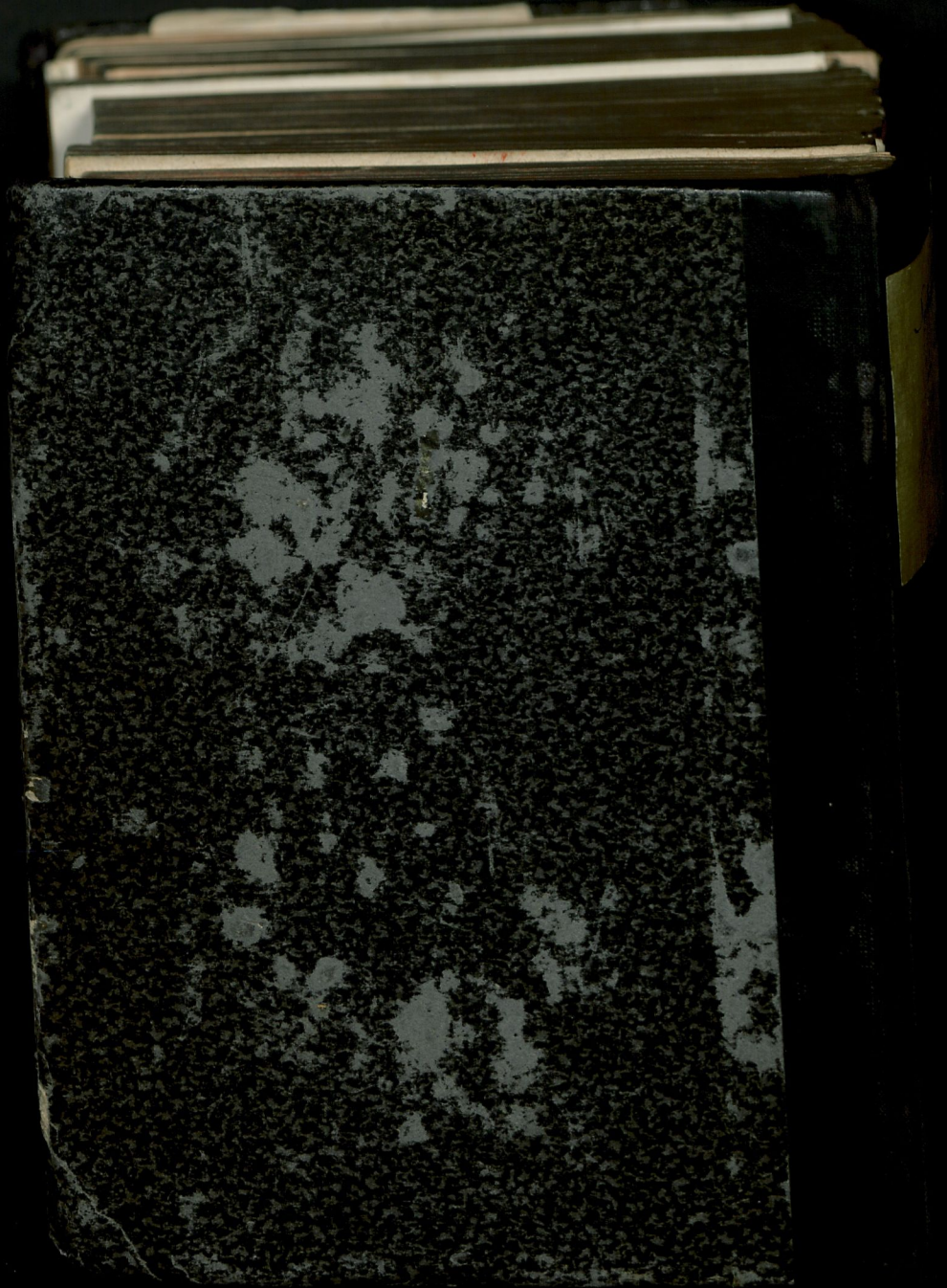
3

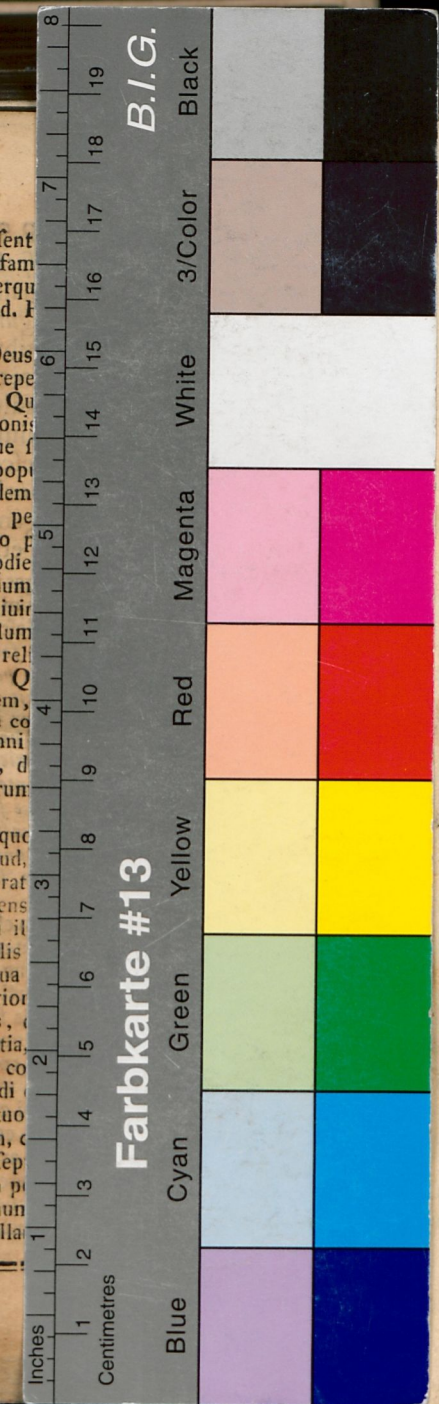
003 006 867

f
50

60

DISPUTATIO
AD
VATICINIVM JACOBI
GENES. XXXXVIII, 1--27.

QVAM
PRAESIDE
VIRO SVMMÆ VENERANDO EXCELLENTISSIMO
DOCTISSIMO
**GOTTLIEB ANASTASIO
FREYLINGHAVSEN**

THEOLOGIAE PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO
PAEDAGOGII REGII ET ORPHANOTROPHEI
DIRECTORE

PRAECEPTORE ET FAVTORE
MAXIME COLENDO

AD DIEM VII APRILIS MDCCLXXXIII
PVBLICE DEFENDET

AVCTOR
GEORGIVS CHRISTIANVS KNAPP
HALENSIS.

bg.

HALAE
FORMIS IOANNIS HENRICI HESSII.

